

พลังพลเมือง : ยุทธศาสตร์ใหม่ในการพัฒนาท้องถิ่นไทย*

CITIZEN POWER: A NEW STRATEGY FOR LOCAL DEVELOPMENT IN THAILAND

อรรัญญา ชูโอชา

Aranya Chuocha

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

Corresponding Author E-mail: 6701104220@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งสำรวจพลังพลเมือง ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ใหม่และสำคัญยิ่งในการพัฒนาท้องถิ่นของไทย โดยเปลี่ยนบทบาทของประชาชนจากผู้รับบริการธรรมดาให้กลายเป็นผู้ร่วมขับเคลื่อนการพัฒนา อย่างแท้จริง การมีส่วนร่วมของประชาชนมิใช่เพียงแค่การเข้าร่วม แต่เป็นการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ และร่วมประเมินผลในทุกขั้นตอนของการบริหารบ้านเมืองในระดับชุมชนบทความนี้จะวิเคราะห์แนวปฏิบัติที่สร้างสรรค์และยั่งยืนในท้องถิ่น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความสำเร็จของการพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับภาครัฐเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องอาศัย ความเข้มแข็งของกลุ่มองค์กรชุมชน และการสร้างกลไกที่เปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดนโยบาย การจัดการทรัพยากร หรือ การดูแลบริการสาธารณะในชุมชน ตั้งแต่เรื่องการจัดการน้ำ การเก็บขยะ ไปจนถึงการดูแลผู้สูงอายุและการส่งเสริมการศึกษา การส่งเสริมพลังพลเมืองให้เป็นยุทธศาสตร์หลักนี้ จะต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพและความรู้ของประชาชน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่แข็งแกร่งระหว่างภาครัฐ ท้องถิ่น และประชาชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมที่โปร่งใส มีประสิทธิภาพ และสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง อันจะนำไปสู่การบริหารท้องถิ่นที่ยั่งยืนและมีคุณค่าต่อทุกคนในสังคม

คำสำคัญ: พลังพลเมือง; การบริหารบ้านเมืองที่ดี; ยุทธศาสตร์ใหม่

Abstract

Objectives of this academic article explored citizen empowerment, a new and crucial strategy for local development in Thailand. It transformed citizens from ordinary service recipients to true drivers of development. Citizen participation encompassed not just participation, but also participation in thinking, decision-making, implementation, and evaluation at every stage of community governance. This article analyzed innovative and sustainable local practices, demonstrating that development success does not solely depend on the government. It also relies on the strength of community organizations and the creation of mechanisms that foster genuine citizen participation, whether in policymaking, resource management, or community-based public services, from water management and waste collection to elderly care and education promotion. Promoting citizen empowerment as a key strategy must be pursued in conjunction with developing citizens' potential and knowledge. Strengthening collaborative networks between government, local administrative organizations, and citizens ensured transparent, effective, and truly responsive participatory development that truly meets community needs leading to sustainable local administration that is valuable to all.

Keywords: Citizen Power; Good Governance; New Strategy

บทนำ

ในยุคปัจจุบัน การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) ถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง และหนึ่งในเสาหลักที่สำคัญที่สุดของหลักธรรมาภิบาล คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดนี้ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นกลไกที่มีพลังในการสร้างความโปร่งใสและตรวจสอบได้ ซึ่งจะนำไปสู่การตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างตรงจุดและมีประสิทธิภาพการมีส่วนร่วมที่มากกว่าการเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ได้จำกัดอยู่แค่การใช้สิทธิเลือกตั้ง แต่ยังรวมถึงบทบาทที่ทรงพลังกว่านั้นมาก นั่นคือ การที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการนโยบายสาธารณะ ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมวางแผน ในการกำหนดทิศทาง การพัฒนา ไปจนถึงการร่วมตัดสินใจและร่วมดำเนินงาน เพื่อขับเคลื่อนโครงการให้เป็นจริง และที่สำคัญที่สุดคือการร่วมติดตามและประเมินผล เพื่อให้แน่ใจว่าการบริหารจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับท้องถิ่น ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ประชาชนสามารถสัมผัสและมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับกระบวนการบริหารและการพัฒนา การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวและส่งผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของพวกเขา การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่าง

แท้จริงจึงไม่ใช่แค่การทำตามหลักการ แต่คือการมอบอำนาจและศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงให้กับผู้คนในชุมชน เพื่อให้พวกเขาได้ร่วมกันสร้างสรรค์อนาคตที่ดีขึ้นด้วยตนเอง (เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ, 2556)

การสร้างประเทศไทยที่แข็งแกร่ง หัวใจสำคัญอยู่ที่การพัฒนาท้องถิ่น การพัฒนาประเทศไทยให้เติบโตอย่างยั่งยืนนั้น หัวใจสำคัญไม่ได้อยู่ที่การพัฒนาจากส่วนกลางเพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่การสร้างรากฐานที่แข็งแกร่งจากระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน และการยกระดับคุณภาพบริการสาธารณะ จึงเป็นสองเป้าหมายหลักที่ทุกภาคส่วนต้องให้ความสำคัญ หากท้องถิ่นมีความเข้มแข็งและประชาชนเข้าถึงบริการที่มีคุณภาพได้อย่างทั่วถึง ย่อมส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนไทยทุกคน อย่างไรก็ตาม การพัฒนาท้องถิ่นให้ประสบความสำเร็จไม่ใช่เรื่องที่ภาครัฐจะดำเนินการได้เพียงฝ่ายเดียว แต่ต้องอาศัยพลังขับเคลื่อนจากทุกภาคส่วนในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประชาชนผู้เป็นเจ้าของพื้นที่และผู้รับบริการโดยตรง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารบ้านเมืองจึงไม่ใช่แค่เพียงการปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาล แต่คือการปลดล็อกศักยภาพที่ซ่อนอยู่ของชุมชนเมื่อประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ พวกเขา นำความรู้ ประสบการณ์ และความต้องการที่แท้จริงมาสู่กระบวนการพัฒนา ทำให้เกิดนโยบายและโครงการที่ตรงจุด ตรงใจ และตอบสนองต่อปัญหาของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด นี่คือนหนทางสู่การสร้างอนาคตที่ก้าวหน้าสำหรับประเทศไทย ที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และรับผิดชอบร่วมกัน (กุลธนา พงศธร, 2522)

บทความนี้จึงมุ่งเน้นไปที่การวิเคราะห์บทบาทของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นและบริการสาธารณะ โดยพิจารณาจากกรณีศึกษาการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นไทยแนวใหม่ ซึ่งเน้นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากรากฐานรากเป็นสำคัญ การศึกษาจะสำรวจรูปแบบ และปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการต่าง ๆ ของการพัฒนาท้องถิ่นและการจัดบริการสาธารณะ รวมถึงปัญหาอุปสรรคที่ประชาชนต้องเผชิญ เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างยั่งยืน และเป็นรากฐานสำคัญของการบริหารบ้านเมืองที่ดีในบริบทของประเทศไทยต่อไป

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารบ้านเมือง

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการภาครัฐที่ดี (Good Governance) และการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับท้องถิ่นที่ประชาชนสามารถเข้าถึงและมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับกระบวนการพัฒนาและบริการสาธารณะ บทความนี้จะวิเคราะห์บทบาทของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารบ้านเมืองของสังคมไทยในปัจจุบัน โดยเปรียบเทียบกับสถานการณ์เมื่อทศวรรษที่ผ่านมา เพื่อทำความเข้าใจถึงพลวัต พัฒนาการ และความท้าทายที่เกิดขึ้น (ถวิลวดี บุรีกุล, 2548)

ภูมิทัศน์ของการมีส่วนร่วมในอดีต (ทศวรรษที่แล้ว) เมื่อประมาณหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา ในช่วงปี 2557–2567 การมีส่วนร่วมของประชาชนในสังคมไทยถูกขับเคลื่อนภายใต้บริบททางกฎหมายและสังคมที่แตกต่างจากปัจจุบัน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เป็นฉบับที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนค่อนข้างมาก มีการกำหนดกลไกต่าง ๆ เช่น สิทธิในการมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของหน่วยงานของรัฐ การจัดทำประชาพิจารณ์ การรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ และการรวมกลุ่มจัดตั้งองค์กรชุมชนเพื่อดำเนินกิจกรรมทางสังคม (จันทนา สุทธิจारी, 2554)

ในทางปฏิบัติการมีส่วนร่วมในช่วงนั้นมักปรากฏในรูปแบบของการ รับฟังความคิดเห็น (Public Hearings/Consultations) ซึ่งส่วนใหญ่ริเริ่มโดยภาครัฐหรือโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ โดยประชาชนจะถูกเชิญให้เข้าร่วมประชุมเพื่อรับฟังข้อมูลและแสดงความคิดเห็น นอกจากนี้ยังมีการมีส่วนร่วมผ่านคณะกรรมการภาคประชาชนหรือสภาองค์กรชุมชน ซึ่งพยายามเป็นกลไกในการส่งเสียงของประชาชนไปยังหน่วยงานภาครัฐ อย่างไรก็ตาม รูปแบบของการมีส่วนร่วมมักจะอยู่ในลักษณะของการปรึกษาหารือมากกว่าการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในกระบวนการตัดสินใจ อำนาจในการตัดสินใจขั้นสุดท้ายยังคงอยู่ในมือของภาครัฐเป็นหลัก (โกวิทย์ พวงงาม, 2553)

ปัจจัยจำกัดการมีส่วนร่วมในช่วงนั้น ได้แก่ การขาดความเข้าใจและศักยภาพของประชาชนจำนวนมากยังขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการบริหารภาครัฐ สิทธิหน้าที่ของตน และวิธีการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพ (วิณา เทียงธรรม, 2558)

1. ข้อจำกัดของกลไก กลไกที่จัดให้มีมักไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง เช่น สถานที่จัดประชุม เวลาที่ไม่เหมาะสม หรือการขาดการประชาสัมพันธ์
2. ทักษะคิดของภาครัฐ เจ้าหน้าที่รัฐบางส่วนยังคงมีทัศนคติที่มองว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเพียงการทำตามระเบียบมากกว่าการเปิดใจรับฟังอย่างแท้จริง
3. การรวมศูนย์อำนาจ โครงสร้างอำนาจที่ค่อนข้างรวมศูนย์ ทำให้ท้องถิ่นมีข้อจำกัดในการริเริ่มและตัดสินใจด้วยตนเอง

พัฒนาการของการมีส่วนร่วมในปัจจุบัน (ช่วงปี 2567–2577) ภายใต้บริบทของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และพระราชบัญญัติแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงนโยบายการกระจายอำนาจและพัฒนาท้องถิ่นที่ยังคงดำเนินอยู่ การมีส่วนร่วมของประชาชนได้เริ่มเห็นพัฒนาการและมีมิติที่แตกต่างออกไป (สุจิต บุษบงการ, 2537)

1. รูปแบบที่หลากหลายขึ้น การมีส่วนร่วมเชิงนโยบาย ประชาชนมีช่องทางมากขึ้นในการเสนอประเด็นปัญหาและข้อเรียกร้องเชิงนโยบายผ่านช่องทางออนไลน์ กลุ่มเครือข่ายภาคประชาสังคม และการชุมนุมสาธารณะ
2. การมีส่วนร่วมในดิจิทัล การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) เข้ามามีบทบาทสำคัญในการอำนวยความสะดวกให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็น ติดตาม

ข้อมูล และเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้น เช่น แพลตฟอร์มรับเรื่องร้องเรียนออนไลน์ เว็บไซต์องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือโซเชียลมีเดีย

3. การมีส่วนร่วมเชิงหุ้นส่วน ในบางพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเริ่มเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ ร่วมคิด ร่วมทำ ตั้งแต่การวางแผนโครงการ การดำเนินงาน ไปจนถึงการบริหารจัดการบริการสาธารณะบางประเภท เช่น การจัดการขยะชุมชน การดูแลแหล่งน้ำ หรือการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน (ปารีชาติ สถาปัตตานนท์, 2549)

4. การตรวจสอบภาคประชาชน บทบาทของภาคประชาชนในการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐมีความเข้มแข็งมากขึ้น โดยเฉพาะผ่านการรวมกลุ่มของภาคประชาสังคม และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของทางราชการภายใต้ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540

เมื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในปัจจุบันกับทศวรรษที่ผ่านมา จะเห็นความแตกต่างที่ชัดเจน ดังนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในปัจจุบันกับทศวรรษที่ผ่านมา

มิติการเปรียบเทียบ	ทศวรรษที่แล้ว	ปัจจุบัน
รูปแบบ	ส่วนใหญ่เป็นแบบปรึกษาหารือ (Consultation)	หลากหลายขึ้น เจริญนโยบาย ดิจิทัล หุ้นส่วน ตรวจสอบ
ช่องทาง	ประชุม คณะกรรมการ สภาองค์กรชุมชน	เพิ่มเติมด้วยแพลตฟอร์มออนไลน์ โซเชียลมีเดีย
ระดับการมีส่วนร่วม	รับฟัง รับรู้	เริ่มมีการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ (บางส่วน)
บทบาทของเทคโนโลยี	จำกัด	มีบทบาทสำคัญในการอำนวยความสะดวกและขยายการเข้าถึง
ทัศนคติภาครัฐ	บางส่วนยังเป็นเชิงปฏิบัติตามกฎหมาย	เริ่มเปิดกว้างมากขึ้นในบางหน่วยงาน และท้องถิ่น

สามารถสรุปได้ดังนี้ 1. รูปแบบที่หลากหลายขึ้นจากการให้คำปรึกษาสู่หุ้นส่วน ในอดีตรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนมักจำกัดอยู่แค่การ ให้คำปรึกษา หรือการรับฟังความคิดเห็นจากภาครัฐเป็นหลัก ซึ่งเป็นการสื่อสารทางเดียวมากกว่า ในปัจจุบัน รูปแบบเหล่านี้ได้ขยายตัวและมีความหลากหลายมากขึ้นอย่างมาก จากการมีส่วนร่วมเชิงนโยบาย ไปจนถึงการใช้ช่องทางดิจิทัล การมีส่วนร่วมเชิงหุ้นส่วน และการมีบทบาทในการตรวจสอบ ทำให้ประชาชนไม่ได้เป็นเพียงผู้รับฟัง แต่เป็นผู้ร่วมกำหนดทิศทางของประเทศด้วย

2. ช่องทางที่กว้างขวางขึ้นจากการประชุมสู่ออนไลน์ เมื่อก่อนช่องทางการมีส่วนร่วมหลัก ๆ คือ การประชุม คณะกรรมการ หรือสภาองค์กรชุมชน ซึ่งมักมีข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ แต่ในยุคปัจจุบัน เทคโนโลยีดิจิทัลได้เข้ามาช่วยเสริมช่องทางเหล่านี้ ทำให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมได้ง่ายขึ้นผ่าน แพลตฟอร์มออนไลน์และโซเชียลมีเดีย ทำให้เสียงของประชาชนเข้าถึงผู้มีอำนาจตัดสินใจได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวางมากขึ้น

3. ระดับการมีส่วนร่วมที่ลึกซึ้งขึ้นจากรับรู้ สู่ร่วมตัดสินใจ เดิมทีระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนจำกัดอยู่แค่การ รับรู้ หรือ รับฟัง ข้อมูลที่ภาครัฐมอบให้ แต่ในปัจจุบัน ประชาชนเริ่มมีบทบาทที่ลึกซึ้งขึ้น โดยมีการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมตัดสินใจ กับภาครัฐในบางส่วน ซึ่งถือเป็นพัฒนาการที่สำคัญที่แสดงให้เห็นถึงการยกระดับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน

4. บทบาทที่สำคัญของเทคโนโลยีจากจำกัด สู่เครื่องมือสำคัญ ในอดีตบทบาทของเทคโนโลยีในการมีส่วนร่วมของประชาชนมีอย่างจำกัด แต่ในปัจจุบัน เทคโนโลยีได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญ ในการอำนวยความสะดวกและขยายการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่ช่วยขับเคลื่อนให้การมีส่วนร่วมของประชาชนพัฒนาขึ้นอย่างก้าวกระโดด

5. ทศนคติภาครัฐที่เปิดกว้างขึ้นจากปฏิบัติตามกฎหมาย สู่การเปิดใจ ทศนคติของภาครัฐในอดีตมักเป็นไปในลักษณะของการ ปฏิบัติตามกฎหมาย เพื่อให้ครบตามข้อกำหนด แต่ในปัจจุบัน ภาครัฐในหลายหน่วยงานและท้องถิ่นเริ่มมีทศนคติที่ เปิดกว้างมากขึ้น โดยมองว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการที่ดี และเป็นหนทางในการสร้างความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

แม้จะมีความก้าวหน้าและพัฒนาการที่ดีขึ้น แต่การมีส่วนร่วมของประชาชนในปัจจุบันก็ยังคงเผชิญกับ ความท้าทาย อยู่บ้าง อาทิ การขาดความต่อเนื่องของนโยบายส่งเสริมการมีส่วนร่วม การขาดงบประมาณและบุคลากรของภาครัฐในการสนับสนุนกลไกการมีส่วนร่วมอย่างเพียงพอ ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงข้อมูลและเทคโนโลยีของประชาชนในพื้นที่ห่างไกล รวมถึงปัญหาความขัดแย้งทางผลประโยชน์ที่อาจเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมในบางกรณี (Verba & Nie, 1972)

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารบ้านเมืองของสังคมไทยได้ก้าวผ่านจุดที่เป็นเพียงการทำตามระเบียบไปสู่การเป็นกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นและยกระดับบริการสาธารณะมากขึ้นเมื่อเทียบกับทศวรรษที่ผ่านมา โดยมีปัจจัยสนับสนุนจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ความตื่นตัวของประชาชน และบทบาทที่เข้มแข็งขึ้นของภาคประชาสังคม การขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นไทยแนวใหม่ จะประสบความสำเร็จอย่างแท้จริงได้ก็ต่อเมื่อประชาชนผู้เป็นเจ้าของพื้นที่มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในทุกมิติของการบริหารบ้านเมือง นำไปสู่การสร้างประชาธิปไตยที่มีชีวิตชีวาและการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างยั่งยืน

แนวทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นไทยแนวใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์

โลกาภิวัตน์ส่งผลโดยตรงต่อชุมชนท้องถิ่น ทั้งในด้านโอกาส เช่น การเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศ แหล่งความรู้ การค้าขายออนไลน์ และการเชื่อมต่อกับโลกภายนอก ตลอดจนความท้าทาย เช่น ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ถูกกลืน การไหลทะลักของทุนและอิทธิพลจากภายนอก ในบริบทเช่นนี้ ชุมชนท้องถิ่นจำเป็นต้องพัฒนาแนวทางที่สามารถ

รักษาอัตลักษณ์ของตนเอง ขณะเดียวกันก็สามารถปรับตัวและใช้ประโยชน์จากกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างเหมาะสม (ทิวทอง หงส์วิวัฒน์, 2527)

ความท้าทายของชุมชนท้องถิ่นในยุคโลกาภิวัตน์ได้นำมาซึ่งทั้งโอกาสและความท้าทายต่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นไทยหลายประการ

1. ความผันผวนทางเศรษฐกิจและสังคม การเคลื่อนย้ายของเงินทุน เทคโนโลยีและแรงงานข้ามพรมแดนอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น การที่โรงงานย้ายฐานการผลิต หรือแรงงานอพยพไปทำงานในพื้นที่อื่น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในชุมชน และอาจนำไปสู่ปัญหาทางสังคมตามมา เช่น การขาดแคลนแรงงานในท้องถิ่น หรือการพึ่งพารายได้จากนอกพื้นที่มากเกินไป

2. ปัญหาสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน ปัญหาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันไม่ได้จำกัดอยู่แค่ในชุมชนใดชุมชนหนึ่งอีกต่อไป มลพิษทางอากาศจากโรงงานในอีกประเทศหนึ่งอาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพอากาศในอีกประเทศหนึ่งได้ หรือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ส่งผลให้เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติรุนแรงขึ้น เช่น น้ำท่วมและภัยแล้ง ก็เป็นปัญหาที่ทุกชุมชนต้องเผชิญร่วมกัน ทำให้การแก้ปัญหาต้องอาศัยความร่วมมือในระดับที่กว้างขึ้น

3. การเข้าถึงข้อมูลและเทคโนโลยี แม้ว่าความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศจะช่วยให้ชุมชนเข้าถึงข้อมูลและความรู้ได้ง่ายขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็สร้าง ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลที่รุนแรงขึ้นสำหรับชุมชนที่ขาดแคลนโอกาสในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตหรืออุปกรณ์ที่ทันสมัย ทำให้พวกเขาเสียเปรียบในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและการพัฒนาในด้านต่าง ๆ

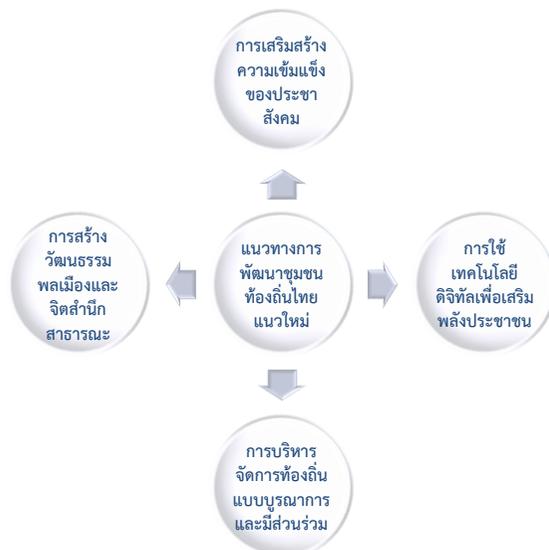
4. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม การรับอิทธิพลจากภายนอกผ่านสื่อและเทคโนโลยีที่ไร้พรมแดน ทำให้ค่านิยมและวิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว บางครั้งอาจนำไปสู่การ สูญเสียอัตลักษณ์ และภูมิปัญญาดั้งเดิมอันเป็นรากเหง้าของชุมชน ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งทางสังคมและจิตใจของคนในพื้นที่

5. ความซับซ้อนของปัญหา ปัญหาที่ชุมชนเผชิญในยุคโลกาภิวัตน์มักมีความเชื่อมโยงกันอย่างซับซ้อน เช่น ปัญหาความยากจนอาจเชื่อมโยงกับปัญหาสิ่งแวดล้อมและการขาดโอกาสในการเข้าถึงเทคโนโลยี ทำให้การแก้ไขปัญหาไม่สามารถใช้แนวทางเดียวได้อีกต่อไป แต่ต้องอาศัย แนวทางที่หลากหลายและบูรณาการ จากทุกภาคส่วน เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างตรงจุดและมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

ความท้าทายเหล่านี้ทำให้แนวทางการพัฒนาแบบดั้งเดิมไม่เพียงพออีกต่อไป ชุมชนท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องปรับตัวและพัฒนากลยุทธ์ใหม่ ๆ เพื่อรับมือกับพลวัตของโลกที่เปลี่ยนแปลง การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นไทยแนวใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์ ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการเติบโตทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ให้ความสำคัญกับ การพัฒนาที่ยั่งยืนและครอบคลุม โดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง แนวคิดสำคัญ ประกอบด้วย 1. การกระจายอำนาจและการเสริมสร้างศักยภาพท้องถิ่น (Decentralization and Local Empowerment) การให้อำนาจและทรัพยากรแก่ท้องถิ่นมากขึ้น

เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) สามารถบริหารจัดการและตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเองได้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชน 2. การพัฒนาจากฐานรากและการพึ่งตนเอง (Grassroots Development and Self-Reliance) ส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ขับเคลื่อนการพัฒนา โดยเน้นการใช้ภูมิปัญญา ทรัพยากร และศักยภาพที่มีอยู่ในท้องถิ่น 3. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ (Networking and Collaboration) ชุมชนไม่สามารถอยู่โดดเดี่ยวได้ การสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน อปท. ภาครัฐส่วนกลาง ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และสถาบันการศึกษา ทั้งในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระหว่างประเทศ จะช่วยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทรัพยากร และแนวปฏิบัติที่ดี 4. การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Transformation) นำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการพัฒนาชุมชน ทั้งด้านการเข้าถึงข้อมูล การสื่อสาร การส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล และการยกระดับบริการสาธารณะ 5. การพัฒนาทุนทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cultural Capital Development) ส่งเสริมการรักษาและพัฒนาอัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนและสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน

ดังนั้น การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นไทยแนวใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์ จำเป็นต้องขับเคลื่อนโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกๆระดับ ผ่านการพัฒนาความเข้มแข็งของประชาสังคม การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การบริหารแบบบูรณาการ และการเสริมสร้างวัฒนธรรมพลเมือง นี่คือนโยบายสู่การบริหารบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) ซึ่งประชาชนไม่ได้เป็นเพียงผู้ตาม แต่มียืนหยัดในฐานะหุ้นส่วนของการพัฒนาอย่างแท้จริง ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

1. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาสังคม หัวใจสำคัญของการพัฒนาชุมชน เริ่มต้นจากการมีองค์กรภาคประชาชนที่เข้มแข็ง การรวมกลุ่มในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กลุ่มอาชีพ วิสาหกิจชุมชน สภาองค์กรชุมชน หรือกลุ่มเยาวชน ไม่ได้เป็นเพียงการรวมตัวเพื่อกิจกรรมใด กิจกรรมหนึ่งเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการทำงานร่วมกับภาครัฐ โดยกลุ่มเหล่านี้มีบทบาท ในการวางแผนพัฒนา เสนอนโยบายเชิงสร้างสรรค์ และตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐ อย่างเข้มแข็ง เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและประสิทธิภาพสูงสุด

2. การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเสริมพลังประชาชนในยุคดิจิทัล เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร (ICT) ได้กลายเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม ของประชาชน การใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลต่าง ๆ เช่น แอปพลิเคชันรับฟังความคิดเห็น เว็บไซต์ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือระบบข้อมูลชุมชนออนไลน์ ช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึง ข้อมูลและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจได้อย่างรวดเร็วและเป็นไปตามเวลาจริง การมีส่วนร่วม ผ่านช่องทางเหล่านี้ช่วยลดข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ที่ทำให้เสียงของทุกคนสามารถเข้าถึง ผู้มีอำนาจตัดสินใจได้ง่ายขึ้น

3. การบริหารจัดการท้องถิ่นแบบบูรณาการและมีส่วนร่วม การพัฒนาท้องถิ่นแนวใหม่ ต้องเน้นการทำงานร่วมกันแบบบูรณาการของทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคเอกชน และภาควิชาการ โดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา การตัดสินใจและ แผนพัฒนาต่าง ๆ จะต้องตั้งอยู่บนฐานของปัญญาชุมชน (Local Wisdom) และข้อมูลจาก ภาคสนามที่สะท้อนความต้องการและปัญหาที่แท้จริงของคนในพื้นที่ ทำให้การพัฒนาเป็นไป อย่างตรงจุดและมีประสิทธิภาพสูงสุด

4. การสร้างวัฒนธรรมพลเมืองและจิตสำนึกสาธารณะ การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยพลเมืองที่มีความรู้ความเข้าใจและมี จิตสำนึกต่อส่วนรวม การจัดกิจกรรม ต่าง ๆ เพื่อสร้างเสริมวัฒนธรรมพลเมือง เช่น เวทีสาธารณะ การอบรมเชิงปฏิบัติการ หรือ การเปิดโอกาสให้มีบทบาทในกิจกรรมของชุมชนจะช่วยปลูกฝังความรู้สึกของการเป็นเจ้าของ และสร้างความรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนในระยะยาว

สรุป

เมื่อทศวรรษที่แล้ว การมีส่วนร่วมของประชาชนมักอยู่ในกรอบที่จำกัดและถูกกำหนด โดยภาครัฐเป็นหลัก ประชาชนส่วนใหญ่มีโอกาสรับฟังความคิดเห็นหรือให้คำปรึกษา เท่านั้น กลไกการมีส่วนร่วมยังคงมีข้อจำกัดอย่างมาก ทั้งในแง่ของความเข้าใจของประชาชน และทัศนคติของภาครัฐที่ยังไม่เปิดกว้างเท่าที่ควร ทำให้กระบวนการตัดสินใจขั้นสุดท้ายยังคง รวมศูนย์อยู่ที่ส่วนกลาง ประชาชนเป็นเพียงผู้ถูกให้ข้อมูลและเข้าร่วมตามรูปแบบที่ภาครัฐ กำหนด ไม่ใช่ผู้ร่วมกำหนดทิศทางอย่างแท้จริง

ในปัจจุบันสถานการณ์ได้เปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง ประชาชนมีความตื่นตัวและตระหนักถึงบทบาทของตนเองในฐานะเจ้าของประเทศมากขึ้นอย่างชัดเจน การมีส่วนร่วมไม่ได้จำกัดอยู่แค่การรับฟัง แต่ขยายไปสู่มิติใหม่ที่ก้าวหน้ากว่าเดิมหลายเท่า เทคโนโลยีดิจิทัล ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญ เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้การแสดงความคิดเห็น การติดตามข้อมูล และการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เป็นเรื่องที่สะดวกและเข้าถึงง่ายขึ้น ทำให้เสียงของประชาชนเข้าถึงภาครัฐได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง

นอกจากนี้ รูปแบบการมีส่วนร่วมได้พัฒนาไปสู่การมีส่วนร่วมเชิงหุ้นส่วนที่ประชาชนไม่ได้เป็นแค่ผู้ให้ข้อมูล แต่เป็นผู้ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมบริหารจัดการบริการสาธารณะบางประเภทกับภาครัฐ โดยมีการผนึกกำลังกันของภาคประชาสังคมที่มีบทบาทเข้มแข็งขึ้นกว่าเดิมอย่างเห็นได้ชัด การมีส่วนร่วมยังรวมถึงบทบาทในการ ตรวจสอบการทำงานของภาครัฐที่เข้มข้นขึ้นเพื่อเพิ่มความโปร่งใสและประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม แม้จะมีความก้าวหน้าแต่ยังคงมีข้อท้าทายในเรื่องความต่อเนื่องของนโยบายและการเข้าถึงข้อมูลที่ไม่เท่าเทียมกันในบางพื้นที่ ซึ่งเป็นประเด็นที่ต้องได้รับการแก้ไขต่อไป

ในยุคโลกาภิวัตน์ที่โลกต้องเผชิญกับความท้าทายใหม่ ๆ การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของไทยจึงต้องก้าวข้ามแนวคิดแบบเดิมไปสู่ แนวทางใหม่ที่ยั่งยืนและครอบคลุม โดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง การมีส่วนร่วมของประชาชนคือแกนหลักที่เชื่อมโยงทุกองค์ประกอบเข้าด้วยกัน ประชาชนมีบทบาทตั้งแต่การ วางแผนและกำหนดทิศทาง ไปจนถึงการดำเนินงาน และบริหารจัดการโครงการต่าง ๆ ในชุมชน และที่สำคัญที่สุดคือบทบาทในการ ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างโปร่งใส มีประสิทธิภาพ และตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารบ้านเมืองของไทยได้พัฒนาไปอย่างน่าประทับใจเมื่อเทียบกับทศวรรษที่แล้ว แต่เพื่อให้การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในยุคโลกาภิวัตน์ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องมีการเสริมสร้างกลไกการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง พัฒนาศักยภาพของทั้งประชาชนและภาครัฐให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง การร่วมมือกันของทุกภาคส่วน จึงเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างสรรค์ประชาธิปไตยที่มีชีวิตชีวาและการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารบ้านเมืองของไทยได้พัฒนาไปมากจากทศวรรษที่แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและความตื่นตัวของภาคประชาชน อย่างไรก็ตาม เพื่อให้การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นไทยแนวใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องมีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลไกการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง พัฒนาศักยภาพทั้งประชาชนและภาครัฐให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง การร่วมมือกันของทุก

ภาคส่วนจะเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างสรรค์ประชาธิปไตยที่มีชีวิตชีวาและการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กุลธน ธนาพงศธร. (2522). *การบริหารรัฐกิจเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2553). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- จันทนา สุทธิจारी. (2554). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเมืองการปกครองตามรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ วี.เจ. พรินต์ติ้ง.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2548). *การมีส่วนร่วมแนวคิดทฤษฎีและกระบวนการ*. กรุงเทพฯ: บริษัทพณิช.
- ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. (2527). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษานโยบาย.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์. (2549). *การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน: จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: กิจเจริญ.
- เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2556). *การจัดการภาครัฐแนวใหม่*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- วีณา เทียงธรรม. (2558). *การพัฒนาศักยภาพชุมชน: แนวคิด และการประยุกต์ใช้ (พิมพ์ครั้งที่ 4)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุจิต บุญบงการ. (2537). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองกับเสถียรภาพทางการเมืองของไทย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Verba, S. & N. Nie. (1972). *Participation in America: Political Democracy and Social Equality*. New York: Harper and Row.

